

Tragom lokalno prepoznatljivog u tradicijskoj glazbi Križevaca i križevačkog kraja

JELKA VUKOBRATOVIĆ

Odsjek za muzikologiju

Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu

Trg Republike Hrvatske 12

HR – 10 000 Zagreb

jelka.vukobratovic@gmail.com

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Primljeno / Received: 27. 9. 2019.

Prihvaćeno / Accepted: 18. 11. 2019.

Članak sadrži rezultate etnomuzikološkog istraživanja grada Križevaca i križevačkog kraja. Podaci o prethodnim etnomuzikološkim istraživanjima na području Križevaca pronađeni su u rukopisima i snimkama koji se čuvaju u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Ti dokumenti obuhvaćaju neobjavljenu građu troje etnografa iz 1930-ih, 1950-ih i 1980-ih: Nikole Hercigonje, Ksenije Brodarić i Krešimira Galina. Riječ je o transkripcijama repertoara bivših folklornih skupina iz Majurca i Apatovca, zatim o snimci cimbalu iz Zaistovca i, u slučaju Ksenije Brodarić, o terenskom izvješću iz Majurca, Đurđica i Malog Potočeca. Uz to, zbirke pjesama koje su tijekom druge polovice 19. stoljeća objavili Franjo Kuhač i Ludvík Kuba uključuju nekoliko pjesama i jedan ples iz Križevaca i iz Lepavine. Glazba koju su prikupili ti istraživači dokazuje postojanje i popularnost tradicijskih instrumenata, naročito cimbalu, tambura i duda. Glazbena obilježja pjesama pokazuju tendenciju prema dijatonici i dvoglasnom pjevanju u paralelnim tercama ili u stilu pjevanja na bas. Osim toga, glazbeni materijal svjedoči o tome da su pjesme iz drugih dijelova Hrvatske, kao i repertoar starogradskih pjesama, rano stigli na područje Križevaca i da su postali popularni, pri čemu je moguće da su potisnuli dotadašnji nedijatonski repertoar. Sva ta obilježja u skladu su s onim što su drugi etnomuzikolozi pronašli na širem kulturnom području središnje i sjeverozapadne Hrvatske. Stoga bi područje Križevaca i križevačkog kraja također trebalo uključiti u opću literaturu o regionalnoj tradicijskoj glazbi Hrvatske u kojoj je njihova prisutnost dosad često bila zanemarena.

Ključne riječi: tradicijska glazba, etnomuzikološko istraživanje, Križevci i okolica, lokalna prepoznatljivost

1. Uvod

Tradicijska glazba grada Križevaca i križevačkog kraja dosad je bila slabo istraživana. Čini se da u prethodnim etnografskim, a posebice etnomuzikološkim istraživačkim poduhvatima, to područje nije uspjelo doći na red. No, to što ne postoje objavljene etnomuzikološke zbirke, ne znači da na području Križevaca nije bilo glazbenih aktivnosti. Već onaj dio povijesti glazbenog života Križevaca i okolice koji je dohvatljiv etnografskim metodama iskazuje bogatstvo raznolikosti lokalnih glazbenika i njihovih djelatnosti, što potvrđuju i malobrojna prethodna istraživanja. Naime, bez obzira na to što u križevačkom kraju dosad nisu rađena sustavna terenska istraživanja i bez obzira na to što nisu objavljene zbirke tradicijskih pjesama toga kraja, neki etnografski radovi ipak postoje.

U ovom članku bit će analizirana tradicijska glazbena građa koju su na području Križevaca sakupili dosadašnji etnografi. Premda suvremena etnomuzikologija metodološki zaokreće od sakupljanja glazbenog materijala prema ljudima, odnosno prema življenoj praksi i njezinim praktičarima, pri čemu istodobno prati slične paradigmatičke odmake u srodnim znanstvenim disciplinama,¹ takvi pristupi ipak nam ne omogućavaju doznavanje podataka o tradicijskoj glazbi križevačkog područja. Naime, u razgovorima sa stanovnicima križevačkog područja (bilo stručnjacima, bilo starijim kazivačima), vrlo brzo se može zaključiti da je stariji sloj tradi-

¹ Vidi, primjerice, u: Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek (ur.), *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku / Naklada Jesenski i Turk, 2006), str. 28.

cijskih pjesama i glazbe kakvog je vjerojatno bilo i na tom području, uvelike nestao iz prakse i da je zaboravljen. Nedostatak donekle nadomještaju gradska kulturno-umjetnička društva koja su se odnedavno usmjerila na oživljavanje lokalnog tradicijskog repertoara, dok je u razdoblju od početka 1970-ih do 2000-ih godina tu ulogu nosio danas neaktivni KUD »Apatovec«. U tom kontekstu valja ukazati na razloge zbog kojih starija tradicijska glazba križevačkog kraja danas naizgled ne postoji.

2. Dosadašnja etnomuzikološka istraživanja na području Križevaca

Podaci o prethodnim etnografskim istraživanjima čuvaju se većinom u Institutu za etnologiju i folkloristiku, a manjim dijelom i u Etnografskom odjelu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Potonje se odnosi na zbirke narodnih pjesama, čije je sakupljanje sredinom 19. stoljeća organizirala Matica hrvatska i koje sadrže isključivo tekstove bez notnih zapisa.² U Institutu za etnologiju i folkloristiku postoje notni i zvučni zapisi glazbe križevačkog kraja te opisi glazbenih praksi, a sadrže ih neobjavljeni radovi Nikole Hercigonje, Ksenije Brodarić i Krešimira Galina iz 1930-ih, 1950-ih i 1980-ih godina. Stariji notni zapisi mogu se pak pronaći u zbirkama koje su nastale krajem 19. stoljeća, posebice u zbirci pionira hrvatske muzikologije i etnomuzikologije Franje Kuhača (1834.–1911.), kao i u zbirci češkog muzikologa Ludvíka Kube (1863.–1956.). Najranije sakupljanje i zapisivanje pjesama s križevačkog područja poduzeo je Franjo Kuhač. Naime, u knjigama ili svescima njegove zbirke *Južno-slovenske narodne popievke* nalazi se sveukupno sedam pjesama i jedan instrumentalni ples. Od tih sedam pjesama dosad je objavljeno njih šest. U drugoj knjizi zbirke otisnuta je pjesma »Gda mi dojdeš«³ i pjesma »Dodji dušo!«,⁴ u trećoj se nalazi pjesma »Ne vraća se ljubovnik«,⁵ dok je u četvrtoj knji-

gu uvrštena pjesma »Napitnica«.⁶ Inače, u četvrtoj knjizi zbirke Kuhač je kao pjesmu iz križevačkog kraja odredio i pjesmu »Od zla roda nek nema poroda«,⁷ no ta pjesma potječe iz sela Herešina, koje se nalazi u okolici Koprivnice i koje danas daleko izvan križevačke administrativne jedinice. U petoj knjizi zbirke koja je objavljena točno trideset godina nakon Kuhačeve smrti, nalaze se još dvije pjesme s križevačkog područja. Jedna od njih je pjesma »Miši pravi svatove«,⁸ dok je druga naslovljena »Ladarska popijevka«.⁹ Šesta knjiga Kuhačeve zbirke još uvijek nije objavljena. Redakturu njezina rukopisa, koji se čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, napravio je etnomuzikolog Vinko Žganec.¹⁰ Ta knjiga sadrži jednu pjesmu i jedan instrumentalni ples s područja Križevaca. Ovom prilikom donosim njihov prijepis, pri čemu će najprije uslijediti prijepis svatovske pjesme »Sunčece je na zahodu«, koja se u šestoj knjizi nalazi pod brojem 2057 i čiji je tekst prije Kuhača još 1860. godine zabilježio Stanko Miholić u rukopisu naslovljenom *38 pjesama sakupljenih u Mikovcu, kotar Križevci*,¹¹ nakon čega će uslijediti prijepis plesa naslovljenog »Hrvatski tanec«, a koji se u šestoj knjizi Kuhačeve zbirke nalazi pod brojem 2086.

Napjevi i ples iz križevačkog kraja sakupljeni u Kuhačevim zbirkama uglavnom su dijatonski, pri čemu neki tendiraju duru ili koriste cijeli opseg durske ljestvice. No, iznimku čini pjesma »Gda mi dojdeš«, koja je, podsjećam, otisnuta u drugoj knjizi Kuhačeve zbirke, a koja koristi i kromatske pomake te tendira molu. Napjevi su najčešće zapisani jednoglasno, uz iznimku pjesme »Sunčece je na zahodu« i plesa »Hrvatski tanec«, koji

des Slaves du Sud.), III. knjiga. Većim ih dielom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjol] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1880), str. 67, pod brojem 870.

⁶ *Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, IV. knjiga. Većim ih dielom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjol] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1881), str. 130, pod brojem 1353.

⁷ *Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, IV. knjiga, str. 317–318, pod brojem 1519.

⁸ Božidar Širola i Vladoje Dukat (ur.), *Južno-slovenske narodne popievke (Chansons nationales des Slaves du Sud)*, V. knjiga. Većim ih dijelom sam po narodu sakupio, ukajdio, te izvorni im tekst pridodao Franjo Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1941), str. 152, pod brojem 146 (1743).

⁹ Širola i Dukat (ur.), *Južno-slovenske narodne popievke (Chansons nationales des Slaves du Sud)*, V. knjiga, str. 320–321, pod brojem 298 (1898).

¹⁰ *Južnoslovenske pučke popievke, Šesta knjiga*, rukopis Franje Ksavera Kuhača čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 5/1953.

¹¹ Miholić, *38 pjesama sakupljenih u Mikovcu, kotar Križevci*, str. 1.

² Ovom prilikom izdvajam dva rukopisa: Đuro Deželić, Ivan st. Mirković, Matija Pajić i Ivan Stipac, *Hrvatske narodne pjesme puka štokavskog i kajkavskoga*. Riječ je o rukopisu iz 1859. godine koji su čuva u Odsjeku za etnologiju HAZU, ONŽO MH 186; Stanko Miholić, *38 pjesama sakupljenih u Mikovcu, kotar Križevci*. Riječ je o rukopisu iz 1860. godine koji su čuva u Odsjeku za etnologiju HAZU, ONŽO MH 104.

³ *Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, II. knjiga. Većim ih dielom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjol] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1879), str. 120, pod brojem 555.

⁴ *Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, II. knjiga, str. 141, pod brojem 583.

⁵ *Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales*

Sunčece je na zahodu

Sun-če-ce je na za-ho-du, zaj-ti mu je, zaj-ti mu je.
Di-voj-ka je na po-ho-du, poj-ti joj je, poj-ti kjoj je.

Hrvatski tanec

su zapisani dvoglasno. Pritom ističem da je svatovska pjesma »Sunčece je na zahodu« dijatonska dvoglasna pjesma u kojoj se melodijske linije glasova razvijaju u tercama i kvintama (s jednom sekstom) i završetkom u unisonu. Njezin mali raspon i završetak u unisonu upućuju na, kako zamjećuje etnomuzikologinja Grozdana Marošević, karakteristike starijih dvoglasnih napjeva,¹² premda je moguće da je početni skok u kvartu u donjem glasu (g–d) nastao pod utjecajem novijih instrumentalnih stilova.

Tri pjesme iz nekadašnje križevačke općine, točnije iz sela Lepavina, zapisane su i u zbirci već spomenutog češkog muzikologa Ludvíka Kube.¹³ Riječ je o pjesmama »Biser Mara po jezeru brala« (»Perla Mara«),¹⁴

»Kad mi na um padne moja draga« (»Vzpomenu-li já si svojí milé«)¹⁵ i »Sinoć mi je dragi dolazio« (»Včera večer prišel milý ke mně«).¹⁶ Te pjesme slične su po karakteru i po tonskim značajkama: obuhvaćaju dijatonski tetrakordalni (a1–d2) ili pentakordalni niz (a1–e2 ili g1–d1) s polukadencom na tonu c2, koji se pojavljuje kao treći ili četvrti ton tonskog niza, i sa završnom kadencom na a1, koji se javlja ili kao najniži ili kao drugi ton tonskog niza.

Osim u zbirkama Kuhača i Kube, pjesmu koja potječe iz križevačkog kraja zabilježio je i skladatelj Ivo Lhotka-Kalinski (1913.–1987.). Njegov zapis uredio je skladatelj Branimir Sakač (1918.–1979.) naslovivši ga »Lelija se u polju jabuka«. Taj zapis pripada neobjavljenim zapisima narodnih ansambala Radio Zagreba koji su nastali prije 1948. godine.¹⁷ Pjesma »Lelija se u polju jabuka« pokazuje karakteristike takozvanog pjevanja *na*

¹² Grozdana Marošević, »Folklorna glazba«, u: Zorica Vitez i Aleksandra Muraj (ur.), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha* (Zagreb: Barbat / Galerija Klovičevi dvori / Institut za etnologiju i folkloristiku, 2001), str. 409–421, na str. 416.

¹³ Ludvík Kuba (sebral, harmonisoval a vydal), *Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných) písní všech slovanských národů*. Kniha IX: Písňe Charvatské. (V Pardubicích: Nákladem vlastním, 1892).

¹⁴ Kuba (sebral, harmonisoval a vydal), *Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných)*

písní všech slovanských národů. Kniha IX: Písňe Charvatské., str. 8, pod brojem 4.

¹⁵ Isto, str. 46–47, pod brojem 25.

¹⁶ Isto, str. 48–49, pod brojem 26.

¹⁷ Ivo Lhotka-Kalinski i Branimir Sakač, *Neobjelodanjeni zapisi obradbi s repertoara narodnih ansambala Radio-stanice Zagreb, prije 1948.*, rukopis u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 35/1948.

Biser Mara po jezeru brala

Rubato

Bi-ser Ma-ra po je-ze - ru bra - la, bi-ser Ma-ra po je-ze - ru bra - la,
 pre-ma se - bi svo-ga dra gog zva - la, pre-ma se bi svo-ga dra-gog zva - la:
 Do-đi dra-gi i do-ve - zi la - đū, do-đo dra-gi i do-ve - zi la - đū,
 da vo - zi - mo bi-ser iz_ je - ze - ra, da vo - zi - mo bi-ser iz_ je - ze - ra!
 Do-đe dra-gi i do ve - ze la - đū, do-đe dra gi i do ve - ze la - đū,
 te iz - ve - ze iz je-ze -ra Ma - ru, te iz - ve - ze iz je ze - ra Ma - ru.

Kad mi na um padne moja draga

Rubato

Kad mi na um pad - ne mo - ja dra - ga,
 već se še - ćem noć - jom po_ so - ka - ku,
 pa joj re - čem: Do - bra ve - če, dra - ga!
 Bog daj do - bro, i srd - ce_ i du - ša,
 Kud god ho - diš, a svu - da_ se fa - liš,
 A - ko si me i - ka po - lju - bi - o,

5

ja ne pa - zim mra - ka ni - o - bla - ka,
 sret - nem dra - gu u mo - me_ so - ka - ku,
 O - na me - ni na to do - bro re - če:
 o - no do - bro, ko - je nas_ po - mo - glo!
 da me lju - biš giz - da - vu_ dje - voj - ku.
 nis' ti u - sta na me - ni_ o - sta - la.

bas, u kojem se dvoglasje razvija nakon početnog solističkog dijela i to tako da drugi glas prati prvi u intervalu terce te završava karakterističnim intervalom čiste kvinte. Kao što doznajemo od Grozdane Marošević, taj stil je poznat i raširen u svim regijama Hrvatske.¹⁸

Uz ove rane melografske zapise, postoje i sporadični poduhvati prikupljanja etnografske građe koji su uključivali i spominjanje glazbe. Da takvi poduhvati nisu bili uvijek uspješni, otkriva anegdota u knjizi Ivke Gudić o njezinim sjećanjima na djetinjstvo i mladost u Erdovcu, selu pored Križevaca.¹⁹ U toj knjizi, naime, piše i to da je etnomuzikolog Vinko Žganec (1890.–1976.) iz Etnografskog muzeja posjetio u selu stariju

ženu, koja je bila na glasu kao dobra pjevačica da bi snimio njezine interpretacije lokalnih pjesama. No, pjevačica je, tvrdi Gudić, imala »takvu tremu da nije ni zinula«, zbog čega je »Žganec otišao neobavljena posla«.²⁰

Srodan po bezuspješnosti bio je i etnografski terenski rad suradnice Instituta za etnologiju Ksenije Brodarić koja je 1954. godine posjetila tri sela križevačkog područja, točnije Majurec, Đurđić i Mali Potočec, o čemu je Institutu dostavila rukopisno izvješće.²¹ U pokušaju sakupljanja kazivanja o životu i običajima,

¹⁸ Marošević, »Folklorna glazba«, str. 413.

¹⁹ Knjiga Ivke Gudić važan je izvor i za potvrdu dugotrajne učestale prisutnosti lokalnih tamburaških sastava u gradu Križevcima i okolnim selima. Vidi u: Ivka Gudić, *Erdovec: život i običaj. Sjećanje na djetinjstvo i mladost u selu Erdovcu nedaleko od Križevaca u prvoj polovici 20. stoljeća* (Križevci: Gradski muzej Križevci, 2007), str. 40, 42, 53, 69.

²⁰ Gudić, *Erdovec: život i običaj. Sjećanje na djetinjstvo i mladost u selu Erdovcu nedaleko od Križevaca u prvoj polovici 20. stoljeća*, str. 59.

²¹ Ksenija Brodarić, *Folklorna građa iz okolice Križevaca*, rukopis u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. 158/1954. O obilježjima i sadržaju tog rukopisa, vidi i u: Tanja Baran, »Križevački usmenoknjiževni zapisi i zapisivači u 20. i 21. stoljeću«, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 13, broj 20 (Mostar, 2018), str. 373–392, na str. 380–381.

Sinoć mi je dragi dolazio

Rubato

Si - noć mi - je dra - gi do - la - zi - o,
 i u mo - ju baš - ću u - la - zi - o,
 i u baš - ćí šte - tu u - čí - ni - o,
 i u ve - zu svi - lu po - mr - si - o,
 Kun' ga maj - ko! I ja ću ga klje - ti,
 Nje - dra mo - ja tam - ni - ca mu bi - la,
 ru - ke mo - je la - nac o - ko vra - ta,
 no - ge mo - je te - ške bu - ka - ri - je,
 bje - lo gvož - đe med - na u - sta mo - ja,

5
 si - noć mi je dra - gi do - la - zi(o)
 i u mo - ju baš - ću u - la - zi(o),
 i u bač - ćí šte - tu u - čí - ni(o),
 i u ve - zu svi - lu po - mr - si(o).
 kun' ga maj - ko, i ja ću ga kljet(i):
 nje - dra mo - ja tam - ni - ca - mu bil(a)
 ru - ke mo - je la - nac o - ko vrat(a),
 no - ge mo - je teš - ke bu - ka - rij(e),
 bje - lo gvož - đe med - na u - sta moj(a).

Lelija se u polju jabuka

(Solo)

Le - li - ja - se, le - li - ja - se
 Jel_____ od vje - tra, jel od vje - tra,
 Nit_____ od vje - tra, nit od vje - tra,
 Već_____ od jed - ne, već od jed - ne,

5
 u po - lju ja - bu - ka, u po - lju ja - bu - ka.
 jel od žar - ka sun - ca, jel od žar - ka sun - ca.
 nit od žar - ka sun - ca, nit od žar - ka sun - ca.
 bi - je - le dje - voj - ke, bi - je - le dje - voj - ke.

Brodarić je u tim selima boravila od 20. do 25. travnja 1954. godine, no nije uspjela sakupiti puno materijala jer su stanovnici tih sela, navodno, bili zauzeti radovima na polju. Njezino kratko terensko istraživanje stoga nije rezultiralo znanstvenim radom, ali izvješće sadrži opise nekih običaja u kojima su kazivači spominjali glazbu ili otpjevali neku pjesmu. Brodarić te razgovore nije snimila, niti je pjesme melografirala, ali se o glazbenom repertoaru ponešto može saznati iz teksta njezina izvje-

šća. Primjerice, Brodarić spominje plesove drmeš, čardaš i polku te instrumente tamburu²² i puhački instrument s mijehom, takozvane *dude*, koje su u križevačkom području očito bile dosta uobičajene.²³ Pritom je zabilježila ime najpopularnijeg onodobnog dudaša iz križevačke okolice: Jandrić-Markovića iz Poljane. Isto

²² Brodarić, *Folklorna građa iz okolice Križevaca*, str. 1.

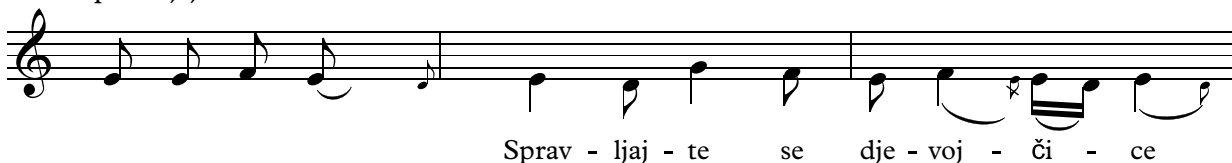
²³ Isto, str. 5.

Spravljajte se

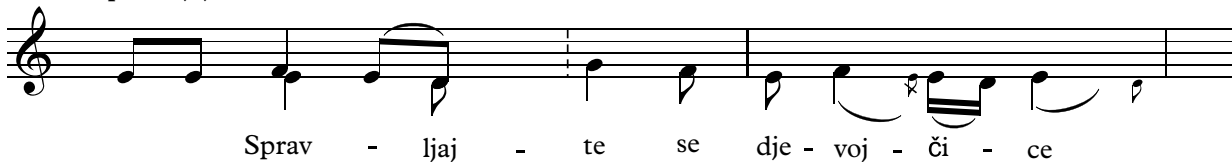
(solo)

(skupina: 3 glasa)

Sprav-ljaj - te se

4 Sprav-ljaj - te se

7 Sprav - ljaj - te se dje - voj - či - ce.

tako, što možda iznenađuje, kazivači su Kseniji Brodarić spomenuli i praksu pjevanja naricaljki na sprovodi-
ma, koja je sredinom 20. stoljeća još uvijek bila živa. Jedna kazivačica se pritom jako uzrujala kada ju je Brodarić pitala o tom običaju, a druga je pak pokušala izvesti nekoliko stihova, nakon čega je briznula u plač.²⁴ Inače, a na što je ukazala Grozdana Marošević, sa sličnim problemima susretali su se i brojni drugi istraživači na terenu kada su pokušavali zabilježiti naricanje.²⁵ Što se tiče izvještaja Brodarić, u njemu se nalaze zapisi i deset tekstova devet različitih pjesama. Naime, pjesmu »Lijepo ti je rano uraniti« zapisala je dvaput: u inačicama iz Majurca i iz Malog Potočeca. Uz to, navela je podatke o izvođačima. Premda zapisane pjesme nije pokušala analizirati, u komentaru je napisala sljedeće: »po mom sudu nisu iz sela.«²⁶ Znači, najveći broj pjesama koje je zabilježila u Majurcu, Đurđicu i Malom Potočecu, bile su poznate i drugdje u Hrvatskoj, pa i šire, pri čemu je dobar dio njih pripadao takozvanim *starogradskim* pjesmama. Kao obrazloženje prisutnosti takvog urbanog repertoara u selima križevačkog kraja, jedan kazivač iz Đurđica izvijestio je Brodarić da »tu nema ni plesa, ni običaja, ni pjesama«, a zbog toga što

je ovdje »bila Granica i od davnine su se tu ukrštavali utjecaji svih mogućih krajeva: vojska je donasala pjesme, a nošnje su se rano prepravljale.«²⁷ Međutim, čini se da bi prva pjesma na popisu Brodarić, dakle pjesma koju je Brodarić naslovila »Spravljajte se djevojčice«, mogla biti lokalnog porijekla: iz Majurca.²⁸

Navedeni notni zapis te pjesme pronašla sam u drugom rukopisu, točnije u izvješću sa Smotre hrvatske seljačke kulture iz 1938. godine. To izvješće načinio je skladatelj i glazbeni pedagog Nikola Hercigonja (1911.–2000.) i ono sadrži notne zapise ukupno triju pjesama.²⁹ Sve tri pjesme je na Smotri izvela folklorna skupina iz Majurca organizirana pod okriljem Seljačke sloge.³⁰ Kao što se može zaključiti iz izvješća Brodarić, ogranak Seljačke sloge iz Majurca prestao je djelovati prije

²⁴ Isto, str. 3.²⁵ Grozdana Marošević, »Naricanje u Hrvatskoj u povijesnom kontekstu«, *Narodna umjetnost* 42/2 (Zagreb, 2005), str. 39–48, na str. 41–43.²⁶ Brodarić, *Folklorna građa iz okolice Križevaca*, str. 3.²⁷ Isto, str. 4.²⁸ Inače, suvremena kulturno-umjetnička društva u sklopu repertoara Bilogore izvode pjesmu sličnoga naslova, točnije naslova »Skupljajte se, djevojčice«, no melodija te pjesme potpuno je drugačija i jednostavnija od zapisa iz Majurca.²⁹ Nikola Hercigonja, *Smotra hrvatske seljačke kulture 1938–1940*, rukopis u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 97/1938–1940.³⁰ O ulozu kulturno-prosvjetnog društva Seljačka sloga u hrvatskim selima, detaljnije vidi, primjerice, u: Naila Ceribašić, *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće. Povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2003), str. 23–32.

Spucaj z bičem

(svi)

(solo)

4 Spu - caj, - spu - caj z bi - čem Spod go - re ze - le - ne, spod go - re ze - le - ne,

(mi - la mo - ja) spod - go - re ze - le - ne.

početka Drugoga svjetskog rata.³¹ Uz naslov pjesme, koji u Hercigonje glasi »Spravljajte se«, u zagradi stoji *ivanjska*, što znači da se ta pjesma izvodila prilikom proslave Ivanja. Prema opisu koji je Hercigonja upisao iznad notnog zapisa, pjesmu su na Smotri izvodile žene stojeći u krugu, izmjenjujući se u pjevanju u grupama od po tri pjevačice. Moguće je da se izvorno izvodila kao ophodna pjesma po selu, što bi bilo podudarno sa srodnim ivanjskim običajima u drugim dijelovima Hrvatske.³² Da je to nekada bila ophodna pjesma, dokazuje i način njezina izvođenja, kod kojeg jedna grupa počinje pjevati prije negoli je prethodna završila, što je u ophodnim pjesmama povezano s vjerovanjem da, kako ističe Grozdana Marošević, »napjevi i njihovi obredni pokreti imaju magijsko djelovanje«. ³³ Izvedbu napjeva i izmjenu dviju grupa komentirao je i Hercigonja, koji je iznad notne transkripcije zapisao da je »upađanje dviju grupa vrlo zanimljiva i karakteristična pojava«. ³⁴ Tonski niz u Hercigonjinoj transkripciji kreće se unutar kvarte d1–g1. Uvodnih pet tonova s početnim dijelom stiha izvodi solistica, a zatim nastavlja skupina od triju žena koje izvode cijeli stih. Glazbeni redak se ponavlja, no u drugom i trećem ponavljanju skupina ranije prekida uvodni niz tonova. Hercigonja je nakon trećeg ponavljanja napisao »itd.« Premda u njegovoj transkripciji ne nalazimo daljnji tekst pjesme, Brodarić

je u svojem izvješću zapisala još dvanaest stihova.³⁵ Konačna paralela između teksta Ksenije Brodarić i notnog zapisa Nikole Hercigonje odnosi se na ime pjevačice: Brodarić je kao izvođačicu navela Jelice Prosenički, koju je, doduše, kao učiteljicu folklorne grupe, naveo i Hercigonja.³⁶

Preostale dvije pjesme koje je Hercigonja transkribirao s izvedbe na Smotri iz 1938. godine također bi mogle biti lokalnog porijekla, pri čemu napominjem da se one u izvješću Brodarić, koje je pisano 16 godina kasnije, više ne spominju. Riječ je o pjesmama »Spucaj z bičem« i »Žena muža po strnišću pase«. Obje imaju solistički početak i nastavak u dijatonskom dvoglasju (pojačanom oktavom u muškim glasovima), no dok je

³¹ Brodarić, *Folklorna građa iz okolice Križevaca*, str. 2.

³² Marošević, »Folklorna glazba«, str. 411.

³³ Isto.

³⁴ Hercigonja, *Smotra hrvatske seljačke kulture 1938–1940*.

³⁵ Tekst stihova vidi u: Brodarić, *Folklorna građa iz okolice Križevaca*, str. 1a: »Spravljajte se djevojčice, spred Dunava na rožice. Sve su rože spolomile, samo jedna zaostala. Nu pitaju druge rože: što sam tako zaostala? Malo sam se spozabila, u bracove crne oke, a sestrine žute kike. Tanka mala djevojčica, đe sam tako tanka rasla? Tamo dolje u livadi, đe svatovi redom jašu.« Prilikom citiranja stranica je zapisana kao »1a« zato što Brodarić u istom dokumentu, a nakon teksta izvješća, donosi tekstove pjesama, pri čemu stranice na kojima počinju tekstovi pjesama ponovno označava brojem 1. Tako je razlikovanjem, primjerice, stranice 1 od stranice 1a, naznačeno da se na stranici 1 nalazi tekst izvješća, a na stranici 1a tekst pjesme.

³⁶ Brodarić je kao informaciju o dobi Jelice Prosenički napisala sljedeće: »preko 74«. Ako je smotra na kojoj je nastupio ogranak iz Majurca održana 1938. godine, i ako je Hercigonja točno upisao da je njezina dob tada bila 60 godina, znači da je 1954. godine, kada je Ksenija Brodarić posjetila Majurec, Prosenički imala 76 godina.

Žena muža po strnišću pase

Že-na, — že-na mu-ža po str-niš-ću pa-se, že-na, — že-na mu-ža po str-niš-ću pas(e)

prva u potpunosti u paralelnim tercama, druga primjenjuje stil pjevanja *na bas*.

Ostali etnografski materijal s područja Križevaca koji je pohranjen u Institutu za etnologiju i folkloristiku odnosi se na audio i video snimke iz Apatovca i Zaistovca.³⁷ Snimke iz Apatovca uglavnom sadrže izvedbe nekadašnjeg KUD-a »Apatovec« i izvedbe Dragana Pavišića, posljednjeg apatovečkog dudaša. Velik dio tog repertoara sastoji se od plesova, poput polki, drmeša, tropače, »Djevojačkog kola«, »Tri koraka« ili pjesama uz ples koje su poznate i u drugim krajevima, kao što je, primjerice, pjesma »Milica« i pjesma »U livadi pod jasenom«. Kvalitetom zvuka i izvedbe prednjači najstarija snimka, koja je snimljena 1970. godine na Petoj međunarodnoj smotri folkloru, dok su ostale, koje je na terenu u Apatovcu deset godina kasnije načinio etnomuzikolog Krešimir Galin, lošije kvalitete. Prvu pjesmu na snimci iz 1970. godine, točnije pjesmu »Lepo pjeva volar kod volova«, izveli su u dvoglasju Francika Radić i Dragan Pavišić, koji je melodiju te pjesme svirao na dudama. Vlastitu transkripciju pjesme prema toj snimci donosim u nastavku članka. Pjesma je izvedena dvoglasno u stilu pjevanja *na bas*, a u novije vrijeme bila je i dijelom repertoara KUD-a »Križevci«.

Snimke iz Zaistovca također je načinio Krešimir Galin, a u sklopu intervjua s cimbalistom Josipom Marenčićem. Na snimci je Marenčić govorio o svojem

glazbenom sastavu s kojim je nastupao na svadbama i drugim svečanim prigodama, a nakon intervjua izveo je nekoliko pjesama i plesova.

Iz malog uzorka onih tradicijskih pjesama i plesova iz križevačkog područja koji su zabilježeni u prethodnim istraživanjima, uvjetno bi se mogli donijeti neki općenitiji zaključci o glazbenim karakteristikama tog područja. Prije svega, može se ustvrditi da su gotovo sve pjesme dijatonske i da se najveći broj njih kreće unutar heksakorda, niza od šest tonova, što je u slučaju materijala iz Apatovca nedvojbeno povezano s usporednim nizom na melodijskoj svirali duda (e1–cis1). Manji broj pjesama obuhvaća ili veći ili manji opseg tonova, primjerice, pjesme koje je Kuba zabilježio u Lepavini kreću se unutar opsega kvarte, a Kuhač je zapisao i tri pjesme koje koriste cijelu oktavu durske ljestvice (pjesme pod brojevima 1353, 1743 i 2086). Jedina pjesma čiji tonski niz koristi i kromatske pomake bila je pjesma »Gda mi dojdeš«, koja se u Kuhačevoj zbirci nalazi pod brojem 555, pri čemu njezin heksakordalni niz tendira molu, što je također čini iznimkom. Osim na najdubljem tonu tonskog niza, pjesme često završavaju na drugom ili trećem stupnju iznad najdubljeg tona kao *finalisu*. Što se tiče stilova dvoglasnog pjevanja, najčešći je stil pjevanja *na bas*, no ima i nekoliko pjesama u kojima su dva glasa u kontinuiranim paralelnim tercama. Moguće je da su i neke od pjesama koje je Kuhač zapisao bile izvođene dvoglasno, no on je, nažalost, najčešće bilježio samo gornji glas, što je stvaralo probleme i nekim drugim istraživačima koji su kao izvor koristili Kuhačeve zapise.³⁸

Uz ove ugrubo prikazane glazbene karakteristike, naglašavam da jezik pjesama pokazuje miješanje dijalekata. To bi mogla biti još jedna potvrda miješanja stanovništva na ovim područjima ili pak podjednake popularnosti pjesama iz različitih regija na području Križevaca.

³⁷ Krešimir Galin, *Instrumentalna folklorna glazba (cimbal) u Podravini 1987*, Križevci – Zaistovec, digitalizirana magnetofonska snimka u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF CD 673 = IEF mgf 2063/1987; Krešimir Galin, *Instrumentalna folklorna glazba (tambura, citra) u Podravini 1987*, Križevci – Zaistovec, digitalizirana magnetofonska snimka u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF CD 674 = IEF mgf 2065/1987; Krešimir Galin, *Instrumentalna glazba u Apatovcu 1980*, Križevci – Apatovac (Kalnik), digitalizirana VHS snimka u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF video 45 = IEF video 390/1980; Radio Zagreb, *Peta međunarodna smotra folkloru u Zagrebu 1970*, Križevci – Apatovac, magnetofonska snimka u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF mgf 499/1970.

³⁸ Vidi u: Grozdana Marošević, »Kuhačeva etnomuzikološka zadužbina«, *Narodna umjetnost* 26/1 (Zagreb, 1989), str. 107–154.

Lepo pjeva volar kod volova

M.M. ♩ = 50

Le-po pje-va vo-lar kod vo-lo-va, vo-lar kod vo-lo-va, le-po pje-va.

5 Nje ga_gle-da sa brje-ga dje-voj-ka, sa brje-ga dje-voj-ka, nje-ga gle-da.

9 Što me_gle-daš sa brje-ga dje-voj-ko, sa brje-ga dje-voj-ko, što me gle-daš.

13 Ne gle-dam te da ti vi-dim gru-di, da ti vi-dim gru-di, ne gle-dam te.

17 Već te_gle-dam da te ne-što pi-tam, da te ne-što pi-tam, već te gled-dam.

Naposljedku preostaje vidjeti kako se značajke glazbe pronađene na području Križevaca uklapaju u regionalne podjele kakve su o hrvatskoj tradicijskoj glazbi zacrtali dosadašnji etnomuzikolozi. Naime, s obzirom na veliku historijsko-kulturnu raznolikost hrvatskog teritorija, etnografske discipline hrvatski teritorij često dijele na različita područja unutar kojih se donekle prepoznaju zajedničke kulturne karakteristike.³⁹ Istaknuti hrvatski etnomuzikolog Jerko Bezić (1929.–2010.) u etnomuzikologiji je uveo podjelu hrvatske tradicijske glazbe na šest područja: Istru i Kvarner, dinarsko područje, Dalmaciju, Međimurje i gornju Podravinu, Slavoniju i Baranju te sjeverozapadnu Hrvatsku.⁴⁰ Novije podjele ili slijede Bezićevu, kao što je to uočljivo kod, primjerice, Grozdane Marošević,⁴¹ ili pak, kao što je to

uočljivo kod, primjerice, Naile Ceribašić, nude jednostavniju podjelu na četiri regije: nizinsku, središnju, gorsku i primorsku Hrvatsku.⁴² Prema tim podjelama, Križevci pripadaju ili sjeverozapadnoj ili središnjoj Hrvatskoj, a za obje regije etnomuzikolozi ističu glazbene karakteristike prema kojima dijatonski tonski odnosi prevladavaju od 19. stoljeća, dok se dvoglasje javlja i prevladava od 20. stoljeća nadalje.⁴³ Marošević pritom prepoznaje dijatonske pjesme manjeg opsega s promjenjivim intervalima i završecima u unisonu kao stariji sloj tradicijskih pjesama, dok noviji, kako ističe, »karakterizira stil pjevanja *na bas* i *tercno dvoglasje* durskih obilježja«. ⁴⁴ Dok su se u nekim drugim dijelovima Hrvatske nedijatonski i netemperirani tonski odnosi dulje održali, čini se da su u njezinu najnaseljenijem i prometno najpovezanijem dijelu (središnja, odnosno sjeverozapadna Hrvatska) stariji slojevi tradicijske glaz-

³⁹ U hrvatskoj etnologiji možda je najutjecajnije podjela na tri kulturna areala (jadranski, panonski, dinarski) koju je uveo etnolog Milovan Gavazzi. Više vidi u: Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić, »Stoljeće hrvatske etnologije i kulturne antropologije«, u: Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić (ur.), *Hrvatska svakodnevica. Etnografije vremena i prostora* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013), str. 7–31, na str. 9.

⁴⁰ Jerko Bezić, natuknica »Hrvatska muzika. Narodna«, u: Krešimir Kovačević (ur.), *Muzička enciklopedija 2* (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974), str. 168–175, na str. 168.

⁴¹ Marošević, »Folklorna glazba«, str. 409–420.

⁴² Naile Ceribašić, »Uvod«, u: Naile Ceribašić i Joško Čaleta (ur.), *Hrvatska tradicijska glazba. Nizinska, središnja, gorska i primorska Hrvatska / Croatian Traditional Music. Lowland, Central, Mountainous and Littoral Croatia*, dva kompaktna diska i popratna knjižica (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2000), str. 6–29.

⁴³ Bezić, natuknica »Hrvatska muzika. Narodna«, str. 171; Marošević, »Folklorna glazba«, str. 416.

⁴⁴ Marošević, »Folklorna glazba«, str. 416.

be puno ranije iščezli. Kulturna otvorenost toga dijela Hrvatske očituje se i u čestom preuzimanju kulturnih utjecaja iz drugih dijelova zemlje i regije. Primjerice, Jerko Bezić za Zagorje konstatira sljedeće: »raznolikost u folklornoj glazbi postojala je na ovom geografskom području već u 19. stoljeću«. ⁴⁵ Tu raznolikost Bezić dokazuje i zapisima u pismu pjesnika, kritičara i prevodioca Stanka Vraza (1810.–1851.), koji upravo zbog prisutnosti različitih narječja i stilova u folklornoj glazbi ovoga područja smatra da je, preuzimam Vrazove zapise iz Bezićeve studije, »sjeverozapadna Hrvatska, gdje se govori kajkavskim dijalektom, pozvana da bude most koji povezuje Srbe i Hrvate štokavce sa Slovencima«, budući da »u kajkavskih Hrvata ima napretek pjesama s posve srpskim i posve slovenskim značajkama«. ⁴⁶ Bez obzira na to što Vrazovo pismo svakako treba čitati iz perspektive njegova političkog opredjeljenja, podsjećam da su se već u najranijim zapisima i u križevačkom kraju bile prisutne pjesme s vrlo širokog translokalnog područja i da se u njima javljalo slično mijenjanje dijalekata.

Dakle, razlog zbog kojega tradicijska glazba s područja Križevaca nije prepoznata po svojim specifičnijim značajkama, povezan je s nekoliko činjenica. Kao što je već istaknuto, za tradicijsku glazbu cijelog područja sjeverozapadne i središnje Hrvatske kao karakteristike se prepoznaju tek dijatona i terčno ili dvoglasje *na bas*, dok su eventualni stariji stilovi pjevanja s tijesnim intervalima, ako su uopće postojali, odavno izumrli. Nadalje, glazbeni repertoar koji su na području Križevaca prikupili prijašnji istraživači, nedvojbeno pokazuje prihvaćanje nelokalnog repertoara. Naime, brojne pjesme koje su zabilježili Brodarić ili Galin, a od kojih izdavam pjesme »U livadi pod jasenom«, »Tri koraka«, »Milica« i »Grana javora«, bile su poznate i u ostatku sjeverozapadne Hrvatske, ali i puno šire. Neke od zabilježenih pjesama pripadaju skupini takozvanih *varoških* ili *starogradskih* pjesama, u kojima se, kako poručuje Marošević, »osjećaju utjecaji srednjoeuropske popularne glazbe jednostavnih formi, jasnog metroritamskog ustrojstva i durskih (rjeđe molških) obilježja«. ⁴⁷ Još je jedna činjenica utjecala na neprepoznavanje specifičnosti tradicijske glazbe križevačkog kraja: izostanak sustavnog etnomuzikološkog rada ili zbirke pjesama koja bi prikazala lokalni repertoar, kao što su to neke druge zbirke učinile za, primjerice, Podravinu i Međi-

murje. ⁴⁸ No, ni podaci koji su o tradicijskoj glazbi križevačkog kraja dostupni zahvaljujući dosadašnjim istraživanjima ipak nisu potpuno nevažni. Oni potvrđuju poziciju Križevaca unutar kulturnog prostora središnje ili sjeverozapadne Hrvatske. Pritom je nužno naglasiti da je na širem području Križevaca uočljiva i prisutnost tradicijskih glazbala, naročito cimbal, tambura i dudu. U tom smislu, čestom isticanju rasprostranjenosti dudu u, kako izvještava etnomuzikolog Joško Čaleta, »zapadnoj Slavoniji, cijeloj Podravini i na Bilogori« ⁴⁹ ili pak cimbal na području »Podravine, Međimurja te bjelovarskog i zelinskog kraja«, ⁵⁰ u regionalnim pregledima hrvatske tradicijske glazbe svakako bi trebalo dodati i križevačko područje ili barem šire Kalničko prigorje. Time bi odsutnost ovog područja iz etnomuzikoloških radova bila manje očita i probudila bi se svijest o prisutnosti tradicijske glazbe i svirača u križevačkom kraju. Inače, čini se da na buđenju te svijesti već rade i lokalna kulturno-umjetnička društva, koja su tijekom nekoliko posljednjih godina počela prikupljati snimke lokalne tradicijske glazbe. Osim već spomenutog uvrštavanja pjesme »Lijepo pjeva volar kod volova« u repertoar KUD-a »Križevci«, za nekadašnjim apatovečkim repertoarom posegnulo je i drugo gradsko kulturno-umjetničko društvo: KUD »Prigorje«. Naime, nakon što se upoznao s onim snimkama članova KUD-a »Apatovec« koje je načinio Krešimir Galin, KUD »Prigorje« je 2017. godine organiziralo koncert posvećen apatovečkom dudu Dragana Pavišiću, a na čijem su repertoaru bile i brojne pjesme s tih snimki. ⁵¹

3. Zaključak

Nedavna glazbena prošlost Križevaca i okolice prikazana je na temelju uvida u dostupne pisane ili snimljene izvore dosadašnjih etnografskih istraživanja. Ti izvori uglavnom se nalaze u Institutu za etnologiju i folkloristiku. Riječ je o neobjavljenim radovima Nikole Hercigonje, Ksenije Brodarić i Krešimira Galina iz 1930-ih, 1950-ih i 1980-ih godina, kao i o glazbenoj

⁴⁵ Jerko Bezić, »Raznolik glazbeni svijet šire okolice Donje Stubice«, *Narodna umjetnost* 10/1 (Zagreb, 1973), str. 309–378, na str. 310.

⁴⁶ Bezić, »Raznolik glazbeni svijet šire okolice Donje Stubice«, str. 311.

⁴⁷ Marošević, »Folklorna glazba«, str. 415.

⁴⁸ Vidi, primjerice, u: Vinko Žganec, *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* (Zagreb: Vlastita naklada, 1941); Vinko Žganec, *Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1962).

⁴⁹ Joško Čaleta, »Tradicijska glazbala«, u: Zorica Vitez i Aleksandra Muraj (ur.), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha* (Zagreb: Barbat / Galerija Klovićevi dvori / Institut za etnologiju i folkloristiku, 2001), str. 423–439, na str. 435.

⁵⁰ Čaleta, »Tradicijska glazbala«, str. 431.

⁵¹ Najavu tog koncerta vidi na: <https://prigorski.hr/kud-prigorje-poziva-dudaski-koncert-spomen-dragana-pavisica-iz-apatovca/> (pristup 11. rujna 2019. godine).

građi koja Križevce spominje u zbirkama koje su u drugoj polovici 19. stoljeća objavili Franjo Kuháč i Ludvík Kuba. Iz tih zbirki i iz tih istraživanja o glazbi križevačkog kraja može se zaključiti da su popularni tradicijski instrumenti uključivali dude, cimbal i tambure, dok se o glazbenim obilježjima može zaključiti da su napjevi najčešće bili dijatonski, u dvoglasju u paralelnim tercima ili u stilu pjevanja *na bas*, pri čemu dio njih pripada starogradskim pjesmama koje su bile poznate i drugdje. Dosadašnja etnomuzikološka istraživanja time potvrđuju smještanje križevačkog područja u širi kulturni prostor središnje, odnosno sjeverozapadne Hrvatske.

Dio glazbenog repertoara koji je analiziran u ovom članku u novije su vrijeme obnovila križevačka kulturno-umjetnička društva, čime su potvrdila prisutnost tradicijske glazbe u kulturnom životu i prostoru grada Križevaca te okolice. Uz to, novija posezanja za tim repertoarom dokazuju da barem jedan njegov dio, i to čak ako nije lokalno *prepoznatljiv* u smislu glazbeno-stilskih karakteristika, svakako jest lokalno *prepoznat* u smislu kontinuiteta izvođenja, što je za njegovu lokalnu identifikaciju nedvojbeno od veće važnosti.

4. Popis citirane literature

4.1. Rukopisna građa

- Brodarić, Ksenija. 1954. *Folklorna građa iz okolice Križevaca*. Rukopis se čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. 158/1954.
- Deželić, Đuro; Mirković, Ivan st.; Pajić, Matija; Stipac, Ivan. 1859. *Hrvatske narodne pjesme puka štokavskog i kajkavskoga*. Rukopis se čuva u Odsjeku za etnologiju HAZU, ONŽO MH 186.
- Galin, Krešimir. 1980. *Instrumentalna glazba u Apatovcu 1980*, Križevci – Apatovac (Kalnik), digitalizirana VHS snimka u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF video 45 = IEF video 390/1980.
- Galin, Krešimir. 1987. *Instrumentalna folklorna glazba (cimbal) u Podravini 1987*, Križevci – Zaistovec. Digitalizirana magnetofonska snimka čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF CD 673 = IEF mgf 2063/1987.
- Galin, Krešimir. 1987. *Instrumentalna folklorna glazba (tambura, citra) u Podravini 1987*, Križevci – Zaistovec. Digitalizirana magnetofonska snimka čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF CD 674 = IEF mgf 2065/1987.
- Hercigonja, Nikola. 1938–1940. *Smotra hrvatske seljačke kulture 1938–1940*. Rukopis se čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 97/1938–1940.
- Južnoslovenske pučke popijevke, Šesta knjiga*. 1953. Rukopis Franje Ksavera Kuhaca čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 5/1953.
- Lhotka-Kalinski, Ivo; Sakač, Branimir. 1948. *Neobjelodanjeni zapisi obradbi s repertoara narodnih ansambala Radio-stanice Zagreb, prije 1948*. Rukopis se čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF rkp. N 35/1948.
- Miholić, Stanko. 1860. *38 pjesama sakupljenih u Mikovcu, kotar Križevci*. Rukopis se čuva u Odsjeku za etnologiju HAZU, ONŽO MH 104.
- Radio Zagreb. 1970. *Peta međunarodna smotra folkloru u Zagrebu 1970*, Križevci – Apatovac. Magnetofonska snimka čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku. IEF mgf 499/1970.

4.2. Ostala citirana literatura

- Baran, Tanja. 2018. »Križevački usmenoknjiževni zapisi i zapisivači u 20. i 21. stoljeću«, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 13, broj 20 (Mostar, 2018), str. 373–392.
- Bezić, Jerko. 1973. »Raznolik glazbeni svijet šire okolice Donje Stubice«, *Narodna umjetnost* 10/1 (Zagreb, 1973), str. 309–378.
- Bezić, Jerko. 1974. Natuknica »Hrvatska muzika. Narodna«, u: Krešimir Kovačević (ur.), *Muzička enciklopedija 2* (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974), str. 168–175.
- Ceribašić, Naila. 2000. »Uvod«, u: Naila Ceribašić i Joško Čaleta (ur.), *Hrvatska tradicijska glazba. Nizinska, središnja, gorska i primorska Hrvatska / Croatian Traditional Music. Lowland, Central, Mountainous and Littoral Croatia*, dva kompaktna diska i popratna knjižica (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2000), str. 6–29.
- Ceribašić, Naila. 2003. *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće. Povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2003).
- Čapo Žmegač, Jasna; Gulin Zrnić Valentina; Šantek, Goran Pavel (ur.). 2006. *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku / Naklada Jesenski i Turk, 2006).
- Čapo, Jasna; Gulin Zrnić, Valentina. 2013. »Stoljeće hrvatske etnologije i kulturne antropologije«, u: Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić (ur.), *Hrvatska*

- svakodnevnica. *Etnografije vremena i prostora* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013).
- Čaleta, Joško. 2001. »Tradicijska glazbala«, u: Zorica Vitez i Aleksandra Muraj (ur.), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha* (Zagreb: Barbat / Galerija Klovićevi dvori / Institut za etnologiju i folkloristiku, 2001), str. 423–439.
- Gudić, Ivka. 2007. *Erdovec: život i običaj. Sjećanje na djetinjstvo i mladost u selu Erdovcu nedaleko od Križevaca u prvoj polovici 20. stoljeća* (Križevci: Gradski muzej Križevci, 2007).
- Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, II. knjiga. Većim ih djelom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjo] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1879).
- Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, III. knjiga. Većim ih djelom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjo] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1880).
- Južno-slovenske narodne popievke. (Chansons nationales des Slaves du Sud.)*, IV. knjiga. Većim ih djelom po narodu sám sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr.[anjo] Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Tiskara i litografija C.[arla] Albrechta, 1881).
- Kuba, Ludvík (sebral, harmonisoval a vydal). 1892. *Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných) písní všech slovanských národů*. Kniha IX: Písně Charvatské. (V Pardubicích: Nákladem vlastním, 1892).
- Marošević, Grozdana. 1989. »Kuhačeva etnomuzikološka zadužbina«, *Narodna umjetnost* 26/1 (Zagreb, 1989), str. 107–154.
- Marošević, Grozdana. 2001. »Folklorna glazba«, u: Zorica Vitez i Aleksandra Muraj (ur.), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha* (Zagreb: Barbat / Galerija Klovićevi dvori / Institut za etnologiju i folkloristiku, 2001), str. 409–421.
- Marošević, Grozdana. 2005. »Naricanje u Hrvatskoj u povijesnom kontekstu«, *Narodna umjetnost* 42/2 (Zagreb, 2005), str. 39–48.
- Širola Božidar; Vladoje Dukat (ur.). 1941. *Južno-slovenske narodne popievke (Chansons nationales des Slaves du Sud)*, V. knjiga. Većim ih dijelom sam po narodu sakupio, ukajdio, te izvorni im tekst pridodao Franjo Š.[aver] Kuhač (U Zagrebu: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1941).
- Žganec, Vinko. 1941. *Hrvatske pučke popievke iz Međimurja* (Zagreb: Vlastita naklada, 1941).
- Žganec, Vinko. 1962. *Hrvatske narodne popievke iz Koprivnice i okoline* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1962).

Tracing the Locally Distinctive Characteristics in the Traditional Music of Križevci and the Križevci Area

Summary

This article contains the results of ethnomusicological research on the town of Križevci and the Križevci area. The data on previous ethnomusicological research carried out in the Križevci area were found in manuscripts and audio recordings that are kept at the Institute of Ethnology and Folklore Research in Zagreb. Those documents include the unpublished materials by three ethnographers from 1930s, 1950s, and 1980s: Nikola Hercigonja, Ksenija Brodarić, and Krešimir Galin. The materials are transcriptions of repertoires of former folklore groups from Majurec and Apatovec, followed by the cimbalom sound recording from Zaistovec, and, concerning Ksenija Brodarić, a field report from Majurec, Đurđić, and Mali Potočec. Moreover, collections of songs published by Franjo Kuhač and Ludvík Kuba in the second half of the 19th century include several songs and a dance from Križevci and Lepavina. The music collected by those researchers proves the existence and popularity of traditional instruments, especially the cimbalom, tambura, and the “dude” bagpipes. The musical characteristics of the songs demonstrate the tendency toward diatonic tonality and two-part singing in parallel thirds or in a specific singing style known as “na bas” singing. Furthermore, the musical material indicates that the songs originating in other parts of Croatia, as well as the repertoire of old-town songs, appeared early in the Križevci area and became popular, suppressing the previously existing non-diatonic repertoire. All those characteristics comply with the other ethnomusicological findings on the broader cultural area of central and northwest Croatia. Therefore, Križevci and the Križevci area should be included in the general literature on the regional traditional music in Croatia, in which their presence has thus far often been overlooked.

Keywords: traditional music, ethnomusicological research, Križevci and the Križevci area, locally distinctive characteristics